

Ústřední svaz kinematografů v Československé republice (1920–1938)

Vznik prvej československej republiky (28. 10. 1918) a napätá doba sa nepochybne odzrkadlili na vývine organizácii, spolkov či zväzov, ktoré sa angažovali v kinematografickom obore. Potreba vytvorenia spoločnej stavovskej organizácii resp. zväzu, ktorý by zastrešoval záujmy dotýčajúcich spolkov, bola nevyhnutná.¹⁾ Medzi takéto zväzy patrili aj Svaz majiteľů kinematografů v republice Československé, ktorého vznik bol povolený výnosom zemskej politickej správy zo dňa 10. júla 1920.²⁾

Zväz bol vytvorený ako ústredná organizácia zemských odborov, ktoré sa venovali kinematografickej problematike. V oznámení Policejnímu ředitelství je uvedené, že na činnosti zväzu sa podieľali: Spolek českých majitelů kinematografů v Praze,³⁾ Svaz majitelů biografů moravských

v Brně, Fachverband der deutschen Kinobesitzer in der Tschechoslovakei a Landes Fachverband der Kinematographenbesitzer Schlesiens. Ústredný zväz spočiatku nemal stále hospodárske zázemie, preto v kooperácii so Zemským svazem kinematografů v Čechách využíval jeho zasadacie priestory a jeho ústrednú tlačovinu (Zpravodaj Zemského svazu kinematografů v Čechách).⁴⁾

V prvých stanovách zväzu, ktoré boli prijaté v roku 1920, bolo vymedzené pole pôsobnosti na celé územie Československej republiky. Stanovy obsahovali 17 článkov, pričom účel zväzu (článok č. 2) bol definovaný takto: „účel Svazu spočívá v hájení zájmů společných členům Svazu a jednotnému vystupování v otázkách týkajících se osobních, hospodářských, sociálních a stavovských zájmů s vyloučením politiky a vyznání.“⁵⁾

- 1) V tomto období majiteľom najväčších pražských kín neboli predĺžené kinematografické licencie. Tie boli zverené určeným všeobecne-prospešným korporáciám, ktoré sa domnievali, že tak prídu k jednoduchému príjmu financujúcemu ich činnosť. Budovy a vybavenie kín však zostalo v rukách pôvodných majiteľov, a tak, aby mohlo kino naďalej fungovať, muselo dôjsť k obojstrannej dohode.
- 2) Archiv hlavního města Prahy (ďalej len AHMP), fond Magistrát hlavního města Prahy II. (ďalej len MHMP II.), odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, k. 288, spis sign. SK VIII/438. nefoliované (ďalej nefol.).
- 3) Názov spolku bol platný do roku 1922, kedy bol názov zmenený na Zemský svaz kinematografů v Čechách. Viz Národní filmový archiv (ďalej len NFA), fond Zemský svaz kinematografů v Čechách.
- 4) Toto sa samozrejme odzrkadlilo aj v kumulácii rôznych postov obsadených v ústrednom zväze a spolkov, ktoré zväz zastrešoval. Často sa dochádzalo k tomu, že jedna osoba zastávala post v ústrednom zväze a zároveň aj v organizácii, ktorá patrila pod záštitu zväzu. Viz NFA, fond Ústřední svaz kinematografů v Československé republice (1920–1938) inv. č. 1, 3, 6. NFA, fond Zemský svaz kinematografů v Čechách (1914–1942), inv. č. 1, 3.
- 5) NFA, fond Ústřední svaz kinematografů v Československé republice (1920–1938), inv. č. 2, stanovy z roku 1920.

Tretí článok stanov, ktorý je rozdelený do 9 bodov, popisuje hlavné oblasti resp. úlohy zväzu. Medzi najzaujímavejšie patrí vytvorenie filmovej burzy na predvádzanie kinematografických novín a hospodárskych družstiev pre podporu podnikateľských aktivít jednotlivých členov. Posledný článok sa venuje rozdeleniu postov v celej členskej základni ústredného výboru.⁶⁾

Prvé ustanovujúce valné zhromaždenie zväzu sa konalo 16. júna 1921. Do ústredného výboru boli zvolení: Karel Ladislav Klusáček (predseda), Arnošt Hollman (I. podpredseda), Edmund Friedjung z Brna (II. podpredseda), Karel Knobloch z Plzně (jednatel), Bedřich Leinweber z Děčína (zástupca jednatela), Jozef Hladík z Olomouce (zapisovateľ) a František Tichý (pokladník). Ďalšími členmi výboru boli Rubritius Stejskal (Žilina), Karel Nitschmann (Opava), Vlastimil Pucek (Týniště nad Orlicí), Václav Pražák (Praha), Jindřich Smrž (Brno) a Augustín Jirouch (majiteľ cestovného kina v Červeném Kostelci).⁷⁾

V septembri v roku 1922 oznamuje zväz politickému riaditeľstvu, že 7.–8. septembra usporiada jednotný zjazd biografov. Zjazd mal byť usporiadaný v rámci Pražských vzorkových veletrhů na výstavisku v Stromovce. Na zjazde boli predvádzané nové československé filmy, bola otvorená výstava potrieb pre biografy a v neposlednej rade sa malo osláviť 10. jubileum existencie Zemského svazu kinematografů v Čechách a 25. jubileum biografov v Čechách. O zasadnutí valných zhromaždení a voľbe nových členov do zväzu pre obdobie rokov 1922–1924 sa zrejme nezachovali priame archívne dokumenty.⁸⁾

Mimoriadne valné zhromaždenie sa konalo 27. septembra 1925 v hoteli Zlatá husa na Václavskom námestí. Zväz pojednával predovšetkým o vnútornej reorganizácii. Do ústredného výboru

boli zvolení noví členovia, predsedom sa stal Vilém Brož, podpredsedom Edmund Friedjung, na post jednatela bol zvolený Josef Jelínek a za pokladníka bol zvolený Josef Čechura. Výsledkom jednania bola zmena názvu zväzu na Ústřední svaz kinematografů v Československé republice. Na zhromaždení boli schválené nové stanovy, ktoré boli následne predložené zemskej správe. Nový popis zväzu znel: „Spolek jest v podstatě pracovním souručenstvím odborných spolků kinematografických“.⁹⁾ Hlavnou úlohou zväzu bolo zastrešovanie a vyjednávanie s ústrednými organizáciami filmových požičovní a určovanie spoločných podmienok pre požičiavanie filmov. Zväz naďalej podporoval aj filmovú burzu a výrobu domácich filmov.¹⁰⁾

Výročné valné zhromaždenie sa konalo 11. mája 1927 v hoteli Zlatá husa. Predsednícku funkciu naďalej zastával Vilém Brož a členmi ústredného výboru sa stali J. Jelínek, J. Čechura, E. Friedjung, A. Hollman a Ing. Gustav Finger.¹¹⁾ Európska situácia na kinematografickom poli sa v tomto období odzrkadlila na otázke riešenia podpory československého filmu. Štáty Európy začali postupne uplatňovať kontingentné kvóty na dovoz zahraničných filmov, a to najmä amerických, ktoré boli filmovým trhom presýtené. Samotní majitelia kín však zavedenie kontingentných limitov neprijali s veľkým nadšením. Na valnom zhromaždení sa zväz ku kontingentu vyjadril nasledovne: „Ústřední svaz v tzv. kontingentu nespátruje ani jedinou, ani účinnou ochranu domácí filmové výroby, které chce pomáhati jiným, výhodnějším způsobem, např. osvobození domácího filmu od dávky ze zábav, celními úlevami pro dovoz surovin, veřejnou podporou pro zařízení filmových atelierů, prémiemi na filmy vynikajících jakostí apod.“ Zväz bol i napriek nepriazni-

6) Tamtiež.

7) AHMP, MHMP II., odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, k. 288, spis sign. SK VIII/438. nefol.

8) Tamtiež.

9) Tamtiež.

10) Tamtiež.

11) Tamtiež.

vej situácii ochotný pristúpiť k jednaniu s Ministerstvom obchodu, pričom chcel predostrieť svoje požiadavky a pripomienky.¹²⁾

Zjazd, ktorý sa mal osobitne venovať otázke kontingentu, zväz usporiadal 20.–21. septembra v paláci Lucerna. Zjazdu sa zúčastnili majitelia a riaditelia kín v Československu. Výsledkom septembrového jednania bola tlačaná verzia uznesenia, ktoré zväz vydal 15. októbra. Uznesenie obsahovalo spätnú požiadavku koncesie kinematografickej živnosti, žiadosť o úpravu dávky zo zábav a dohodu o ochrane československého filmu. Podpora výroby domácich filmov mala zahŕňať úľavy na dovoz strojov a materiálu, daňové úľavy z obratu a založenie odbornej filmovej školy. Kontingenty uznesenie podrobne nerozoberá, pričom neboli proti nemu vznesené žiadne výhrady.¹³⁾

Československá vláda však k zavedeniu kontingentu v roku 1927 nepristúpila z dôvodu uzavretia medzinárodnej zmluvy v Ženeve o zrušení všetkých vývozných a dovozných zákazov.¹⁴⁾

Výročné valné zhromaždenie za rok 1928 sa konalo 25. marca a ústredný výbor bol obsadený nasledovne: V. Brož (predseda), E. Friedlung (podpredseda), V. Klika (jednatel) a J. Jandáček (pokladník).¹⁵⁾ V tomto období vláda ČSR schválila jeden z požiadavkov, ktorý bol prejednávaný na septembrovom zjazde. Vládne nariadenie z 26. januára 1928 oslobodzovalo kultúrno-výchovné filmy od dávky zo zábav.¹⁶⁾

V nasledujúcom roku sa valné zhromaždenie konalo 14. augusta v hoteli Zlatá husa. Predsednícky post naďalej zastával Vilém Brož, riaditeľ biografu Lucerna v Prahe II., za prvého podpredsedu bol zvolený Arnošt Hollman, druhým pod-

predsedom sa stal Emil Pick, miesto jednatela obsadil Miroslav Innemann a za pokladníka zvolili Jozefa Jandáčka. Ďalšími členmi, ktorí boli zvolení do výboru, boli: Ing. Gustav Finger, Harry Pietsch, Miroslav Ferkl, Ján Čaják, Bohuslav Holman a František Čejka. Revízormi účtov sa stali František Páša a František Stark.¹⁷⁾

Na konci mája sa konala schôdza, ktorú organizoval Zemský svaz kinematografů. Predmetom jednania bol Kongres federácie biografov v Paríži, na ktorom sa mala prejednávať predovšetkým otázka zvukového filmu. Zemský svaz spolu s ústredným zväzom sa dohodli na vyslaní delegácie v zastúpení p. Innemanna a Pecáka do Paríža (Cestovné náklady vo výške 2000 Kč boli uhradené spoločne).¹⁸⁾ V septembri tohto roku sa ústredný zväz presťahoval do nových priestorov do paláca Fénix na Václavskom námestí. Ústredný zväz tieto priestory zdieľal spolu so zemským zväzom, pričom sa zaviazal platiť polovicu nájmu.¹⁹⁾

Rok 1930 bol v znamení hospodárskej krízy, ktorá sa prejavila aj v kinematografickom priemysle. Ústredný zväz spolu so zemským zväzom vynaložili nemalé úsilie na to, aby znížili dávky zo zábav pre kiná. Prostriedkom k tomu úsiliu bolo usporiadanie informačného večera pre novinárov s názvom: „Naléhavá úprava dávky ze zábav“. Dávky zo zábav chcel v tomto období Pražský magistrát ešte zvýšiť, preto sa zväz snažil na tejto akcii prezentovať svoje dôvody na opačné riešenie resp. zníženie dávok.²⁰⁾

V septembri roku 1930 začal ústredný zväz využívať časopis *Filmový kurýr*, ktorého vydávanie prebral zemský zväz, na ohlasovanie svojich správ. Zväz využíval aj časopis *Filmwoche*, ktorý

12) Ivan K l i m e š , Stát a filmová výroba ve dvacátých letech. *Iluminace* 9, 1997, č. 4, s. 143.

13) AHMP, MHMP II., odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, k. 288, spis sign. SK VIII/438. nefol.

14) Ivan K l i m e š , Stát a filmová výroba ve dvacátých letech. *Iluminace* 9, 1997, č. 4, s. 146.

15) AHMP, MHMP II., odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, k. 288, spis sign. SK VIII/438. nefol.

16) Ivan K l i m e š , Stát a filmová výroba ve dvacátých letech. *Iluminace* 9, 1997, č. 4, s. 146.

17) AHMP, MHMP II., odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, k. 288, spis sign. SK VIII/438. nefol.

18) NFA, fond Zemský svaz kinematografů v Čechách (1913–1942), k. 1, inv. č. 3.

19) Tamtéž.

20) NFA, fond Ústřední svaz kinematografů v Československé republice (1920–1938), inv. č. 3.

vydával spolok Fachverband der deutschen Kinobesitzer in der Tschechoslovakei.²¹⁾

Valné zhromaždenie nasledujúceho roku bolo vyhlásené 21. januára a predovšetkým sa malo prejednávať o reorganizácii zväzu, poprípade vytvorení novej organizácie. Členovia si zvolili nových predstaviteľov: Vladimír Wokoun (predseda), Arnošt Hollman (I. podpredseda), Emil Pick (II. podpredseda), Miroslav Ferkl (jednatel), M. Innemann (zapisovateľ) a Josef Jandáček (pokladník).²²⁾

Ústredný zväz riešil v roku 1931 spor medzi nemeckou firmou Klang-film o neautorizovaný nákup zvukových aparátov niektorými spolkami. Firma Klang-film preukázala narušenie patentnej ochrany a požadovala náhradu. Ústredný zväz pristúpil k vyrovnaniu škody a firme sa zaviazal zaplatiť za všetky členské kiná náhradu vo výške 750 000 Kč. Zaujímavosťou bolo, že ústredný zväz sa rozhodol sumu vyplatiť aj bez záruky, že to dotyčné kiná následne spoločne splatia. Výsledkom tohto kroku bolo, že niektoré kiná vymeranú čiastku naozaj ani neuhradili. Celý spor sa riešil až do roku 1937, kedy v podstate firma Klang-film pristúpila k odpusteniu vyplatenia zvyšnej čiastky.²³⁾ Koniec roku bol charakteristický príchodom dlho očakávanej regulácie zahraničných filmov. Ministerstvo priemyslu, obchodu a živností (ďalej MPOŽ) vydalo vyhlášku o preradení dovozu osvetlených kinematografických zvukových filmov do povoľovacieho hlasovania. Smerom k tejto vyhláške vyšli 22. apríla a v podstate bol v Československu zavedený kontingentný systém. Americké firmy začali tento systém bojkotovať, čo sa prejavilo v roku 1933 najmä nedostatkom filmov k premietaniu.²⁴⁾

Rok 1932 mapujú archívne dokumenty len veľ-

mi striedmo. Dozvedáme sa, že valné zhromaždenie v roku 1932 bolo 19. októbra a vo funkciách boli potvrdení členovia z roku 1931. Jediná zmena nastala na poste zapisovateľa, ktorú obsadil Jan Sirotek.²⁵⁾

V roku 1933 podáva zväz pripomienky k návrhu MPOŽ na zavedenie dovozného monopolu filmových žurnálov pre ministerstvom vytvorenú firmu. Zväz sa proti tomuto monopolu vyjadril nasledovne: „Vyslovujeme sa proti tomu, aby chystané spoločnosti byl v jakémkoliv formě státém přiznán monopol pro dovoz filmových žurnálů z ciziny.“²⁶⁾ Nasledujúce obdobie poznamenala novela, ktorá sa týkala dovozného registračného systému, podľa ktorej zaviedli registračné fondy z poplatkov za dovezené filmy. Tieto finančné prostriedky mali byť využité na podporu výroby domácich filmov, čo v podstate vyústilo k vzniku Filmového poradného sboru popri MPOŽ.

Nasledujúci vývoj zväzu nám ozrejmuje zápis z valného zhromaždenia, podľa ktorého nastala malá zmena v členskej základni ústredného výboru. Post druhého miestopredseda v roku 1935 obsadil Emil Čejka. Do radov zväzu boli prijatí noví členovia: Sdružení biografů československých válečných poškozců a Svaz sokolských a jiných biografů. V tomto istom roku bola uzavretá zmluva medzi zväzom a Svazem filmového průmyslu a obchodu v ČSR, ktorá pojednávala o platbách za požičiavanie filmov.²⁷⁾ Zväz uvažoval o vstupe do Medzinárodnej filmovej komory, o ktorom chceli jednať v zastúpení Miloša Havla, Emila Sirotky a Františka Lepky na jubilejných oslavách bratov Lumierovcov, konaných 8.–9. novembra v Paríži. Československá delegácia podmienila vstup do komory jednaním s členmi štá-

21) NFA, fond Zemský svaz kinematografů v Čechách (1913–1942), k. 1, inv. č. 1.

22) AHMP, MHMP II., odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, k. 288, spis sign. SK VIII/438. nefol.

23) NFA, fond Zemský svaz kinematografů v Čechách (1913–1942), k. 1, inv. č. 1.

24) Tamtiež.

25) AHMP, MHMP II., odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, k. 288, spis sign. SK VIII/438. nefol.

26) NFA, fond Ústřední svaz kinematografů v Československé republice (1920–1938), inv. č. 4.

27) Viz inv. č. 5.

tov, ktoré zatiaľ v komore nie sú, a to najmä so Sovietskym zväzom.²⁸⁾ V tom istom roku sa v Berlíne konal medzinárodný filmový kongres, na ktorom sa zúčastnili aj predstavitelia ústredného zväzu.²⁹⁾

Pod záštitou zväzu vznikla: „Filmová spolupráce, samosprávné sdružení pro podporu československého filmu při Ústředním svazu kinematografů v ČSR, běžně nazýváno Filmová spolupráce“. Stanovy tohto združenia obsahovali 29 článkov, ktoré pojednávali o všetkých potrebných hospodársko-právnych atribútoch.³⁰⁾

V nasledujúcom období sa zväz aktívne podieľal na finančnej podpore výroby domácich československých filmov. Každý filmový projekt pred zahájením musel schváliť Filmový poradní sbor, pričom finančná podpora bola rozdelená do troch skupín: a) do výšky 70 000 Kč, b) do výšky 140 000 Kč, c) do výšky 210 000 Kč. V roku 1936 sa uskutočnila audiencia u prezidenta Edvarda Beneša, na ktorej predstavitelia prezentovali činnosť zväzu. V rámci tejto akcie bola usporiadaná prednáška Jiřího Havelky o sovietskej kinematografii. Výročné valné zhromaždenie sa konalo 19. mája 1937, pričom zmena nastala jedine na poste druhého jednatela, ktorý obsadil Miroslav Innemann. Predstavitelia zväzu sa počas leta zúčastnili zasadania medzinárodnej federácie kín.³¹⁾

Výsledkom mimoriadneho valného zhromaždenia bolo uznesenie o dobrovoľnom rozpustení organizácie, o ktorom informoval Zemský úrad II. miestopredseda E. Čejka 22. decembra 1938.³²⁾

Archívny fond Ústřední svaz kinematografů v ČSR (1920–1938) obsahuje torzovitý materiál rôzneho hospodársko-právneho charakteru. Vo fonde sa nachádzajú dokumenty, ktoré sa týkajú zahraničných akcií, na ktorých sa predstavitelia zväzu aktívne podieľali. Napriek svojmu malému

rozsahu (1 kartón) nám fond prináša radu zaujímavých poznatkov, ktoré môžu bádatelia využiť pri historickej sonde resp. výskume súvislostí medzi kinematografickými zväzmi a spolkami v prvej polovici 20. storočia.

Jaroslav Štuller

28) NFA, fond Zemský svaz kinematografů v Čechách (1913–1942), k. 1, inv. č. 1, 6.

29) Presný zoznam členov ústredného zväzu, ktorí sa zúčastnili kongresu, viz NFA, fond Ústřední svaz kinematografů v Československé republice (1920–1938), inv. č. 9.

30) Viz inv. č. 6.

31) V. Wokoun bol dokonca členom správnej rady Medzinárodného filmového kongresu.

32) AHMP, MHMP II., odbor vnitřních věcí, spolkový katastr, k. 288, spis sign. SK VIII/438. nefol.